

'The power of three: drie doctores vertellen hun verhaal'

Drie vrouwen zijn in de herfst van 2007 gepromoveerd tot doctor.

Ze hebben met elkaar gemeen dat ze op de pabo werken, en dus externe promovendi zijn, en niet meer zo heel jong.

Waarom moesten ze zonodig promoveren?

Wat heeft het opgeleverd voor de wetenschap, voor henzelf, hun pabo, hun studenten?

Zij vertellen hun verhaal om anderen te stimuleren ook te beginnen aan een promotietraject. Maar ook om te laten weten waar je aan begint.

Waarom begin je eraan?

Iemand die afstudeert aan de universiteit is een doctorandus, een doctor in wording. Die doctorandus is dus eigenlijk nog niet klaar met zijn studie. Wij hadden alle drie het gevoel dat we nog niet uitgeleerd waren en dat we onze universitaire vorming met de hoogste graad wilden afronden. Wij wilden onszelf verder professionaliseren, zoals dat tegenwoordig zo mooi heet. We wilden goed worden in een voor ons en ons werk relevant onderwerp. Toen we eraan begonnen was onderzoek binnen het hbo nog redelijk onbekend en was er nog weinig behoefte aan docenten die vaardig zijn in het doen van onderzoek. Die noodzaak en behoefte daaraan is nu groter. Sinds 2001 zijn er lectoren benoemd die tot taak hebben onderzoek in het hbo te stimuleren en daarnaast zijn er om diezelfde reden promotieplaat- sen gecreëerd voor promovendi in het hbo. De Adviescommissie Rinnooy Kan geeft ook als aanbeveling docenten in het hbo te laten promoveren om daarmee zichzelf te professionaliseren en daarmee ook hun studenten te laten profiteren van een hoger kennisniveau. In zijn reactie zegt minister Plasterk dat hij wil dat negentig procent van de docenten een doctoraal heeft waarvan tien procent gepromoveerd.

Natuurlijk kan iedereen naar eigen behoefte onderzoek doen. Wat ons

- Ietje Pauw is Neerlandicus, werkzaam aan de Katholieke Pabo Zwolle en gepromoveerd op 28 september 2007 in Utrecht op het proefschrift *De kunst van het navelstaren. De didactische implicaties van de retorisering van het schrijven van reflectieverslagen op de pabo.*

- Jeannette J.M. Geldens is onderwijskundige en orthopedagoog, werkzaam aan de Hogeschool de Kempe- l in Helmond en gepromoveerd op 8 oktober 2007 in Nijmegen op het proefschrift *Leren onderwijzen in een werkplek- omgeving. Een meervoudige casestudy naar kenmerken van krachtige werkplek- omgevingen voor aanstaande leraren basisonderwijs.*

- Gerda Geerdink is historicus, werkzaam aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en gepromoveerd op 5 november 2007 in Nijmegen op het proefschrift *Diversiteit op de pabo. Sekseverschillen in motivatie, curriculum- perceptie en studieresultaten.*

aantrok is dat je tijdens je promotietraject onderzoek kunt doen waarbij je inhoudelijk deskundig begeleid wordt. Je wordt weer student en je begeleider is iemand die er ook belang bij heeft dat er goed werk geleverd wordt.

Als docent aan een pabo liggen de onderzoeksonderwerpen voor het oprapen. In je eigen lespraktijk vind je de voorbeelden. Uit dat arsenaal hebben wij de volgende onderwerpen geselecteerd: Ietje Pauw stuitte op reflectieverslagen waarbij ze zich afvroeg hoe ze het schrijven daarvan door pabostudenten op een hoger niveau kon brengen. Door de toenemende nadruk op het samen opleiden vroeg Jeannette Geldens zich af wat de kenmerkende eigenschappen zijn van werkplek- omgevingen voor het leren onderwijzen van leraren. Gerda Geerdink wilde weten hoe het kwam dat er zo weinig jongens op de pabo zaten, en vooral waarom zo opvallend veel

AUTEUR(S)

Ietje Pauw
Katholieke Pabo Zwolle

Jeannette Geldens
Hogeschool De Kempe-
l, Helmond

Gerda Geerdink
Hogeschool van Arnhem
en Nijmegen

jongens zo lang op de pabo bleven hangen of nooit afstudeerden.

Externe promovendi

De meeste promovendi werken aan een universiteit als assistent in opleiding (aio). Tegen een laag salaris moeten zij in vier jaar een promotieonderzoek afronden. Daar staat tegenover dat zij gebruik kunnen maken van veel faciliteiten. Ze maken deel uit van een onderzoeksschool (meestal werken promovendi samen in een onderzoeksgroep) en borduren ze voort op eerdere promotieonderzoeken. Door de onderzoeksschool worden er speciale cursussen voor hen georganiseerd, zoals onderzoeksmethoden, statistiek, het schrijven van onderzoeksverslagen en Engels schrijven en spreken. Dat moesten wij als externe promovendi ontberen en sommige faciliteiten hebben we erg gemist, zoals die onderzoeksgroep, collega's die weten waar je mee bezig bent en de toegang tot een Universiteitsbibliotheek. Ook het verkrijgen van een account voor de universiteitsbibliotheek om thuis achter de pc tijdschriften te bekijken

en artikelen uit te printen, verliep moeizaam.

Wij participeerden niet in een onderzoeksgroep, maar we hadden wel behoefte aan feedback van collega-onderzoekers. We moesten dus zelf een netwerk opbouwen. Dat hebben we gedaan door delen van ons onderzoek te presenteren op VELON-congressen, op de Onderwijs Research Dagen en op internationale congressen. Tijdens discussies met de zaal en met geïnteresseerde congresgangers hebben wij waardevolle kritiek en suggesties ontvangen.

Het is niet bekend hoeveel externe promovendi ook werkelijk de promotie tot een goed eind brengen en met een proefschrift afronden. Van de 'gewone' promovendi is het rendement niet hoog. Gemiddeld 75 procent van de aangestelde aio's rondt de promotie ook werkelijk af waarvan slechts tien procent binnen de vier jaar die

ervoor staan (Berger & De Jonge, 2005). Wij zijn er het bewijs van dat ook externe promovendi binnen een redelijke termijn kunnen promoveren.

Promotie Ietje Pauw,
Universiteit Utrecht, 28-9-2007

*Promotie Jeannette Geldens
Radboud Universiteit Nijmegen,
8-10-2007*

Randvoorwaarden

Een van de belangrijkste voorwaarden voor het slagen van een promotietraject is dat het management het nut ervan in ziet. Professionalisering van docenten is een argument dat het management zal aanspreken.

In het urenplaatje van de aankomende promovendus moet tijd gecreëerd worden voor het onderzoek. Vaak zal het om een of twee dagen per week gaan, gedurende vier tot zeven jaar. Toch zul je ook veel eigen tijd aan het onderzoek moeten besteden. Veel avonden, weekenden en vakanties zul je moeten aanwenden voor je onderzoek. Het onderzoek laat je niet los, ook tijdens verloren uurtjes op school, tijdens het sporten of tijdens het eten koken, blijf je meer

of minder bewust nadenken over een bepaalde kwestie.

Een groot probleem van de combinatie onderzoeker en docent is het feit dat het onderwijs altijd vóór gaat: tentamens moeten voor een bepaalde tijd nagekeken worden, lessen moeten overgenomen worden van een collega en soms moet een student echt heel dringend in de stage bezocht worden en dat gaat ten koste van de onderzoekstijd. In het begin is het lastig om ook eens nee te zeggen tegen het onderwijs en ja tegen het onderzoek. Het is heel belangrijk om hier goede afspraken over te maken vooral zelf ook goed te plannen. Vooral de beginfase van het onderzoek is lastig en tijdrovend. Het kost veel tijd om een goede onderzoeksvraag te formuleren en ver-

volgens een methodische aanpak te zoeken die passend is om die vraag te beantwoorden. En zoals bij alle werk zitten ook in een promotietraject vervelende en tijdrovende klussen, maar die kun je soms uitbesteden.

Heel belangrijk is het vinden van goede begeleiding bij je onderzoek. De relatie tussen de promovendus en diens begeleider(s) is cruciaal; er moet een inhoudelijke en persoonlijke aansluiting zijn. Daarbij is niet zo van belang hoe de begeleiding precies is ingericht (het aantal betrokken begeleiders kan bijvoorbeeld variëren), maar wel dat deze tegemoet komt aan de behoeften van de promovendus. Het zal duidelijk zijn dat ook de achterban het nut moet inzien van een promotie. Vooral de partner

moet bereid zijn om (in dit geval) de promovenda aan het werk te laten, ook in de avonduren, de weekenden en (een deel van) de vakantie. Kinderen moeten eveneens bereid zijn hun ouder met rust te laten. Het voordeel van oudere kinderen is dat je ze mee kunt laten leven, dat ze het leuk vinden om je te helpen en dat ze soms over onvermoede kwaliteiten beschikken. Zo heeft de dochter van Ietje Pauw geholpen met tijdrovende Word-klusjes, waaronder het samenstellen van het zaak- en auteursregister, en haar zoon heeft de vormgeving van haar proefschrift voor zijn rekening genomen. De dochter van Gerda Geerdink is vanaf het begin betrokken geweest bij het onderzoek van haar moeder. Eerst door het uittypen van interviews en later als Neerlandicus en promovendus bij het redigeren van de tekst. De vriend van haar dochter heeft de opmaak van het proefschrift gedaan. Ook Jeannette Geldens vond in haar naaste omgeving allerlei manieren van ondersteuning: van het transcriberen van bandopnames, het meedenken over bepaalde kwesties, het mee-

zen van teksten tot het ontwerpen en uitwerken van de omslag van het proefschrift.

Kan iedereen het?

Iedereen met een academisch opleidingsniveau zou in principe moeten kunnen promoveren. Maar er is meer nodig. Nieuwsgierigheid is een belangrijke factor, je moet willen weten hoe iets zit en waarom het zo zit en wie zich er nog meer mee heeft beziggehouden en wat die er van gedacht heeft en of dat zinnige gedachten zijn geweest of dat het anders zou moeten. En organisatievermogen. Je moet je project kunnen opzetten en daar valt ook onder het zorgvuldig uitzoeken van de begeleider(s) en de promotor. Als je statistische belangstelling hebt, kun je beter niet naar een filoloog toe stappen. En andersom. Je moet enig idee hebben waar je naar toe wilt en hoe je de weg daar naar toe gaat inrichten. Schrijf- en discussievaardigheid is ook onontbeerlijk. Bovendien moet je er zin in heb-

ben en er steeds weer zin voor kunnen maken. Alleen een externe motivatie, zoals de wens van het schoolmanagement of behoefte aan status (dat komt nog voor) helpt je niet tegen de berg op. Ook zijn eigenschappen als doorzettingsvermogen en discipline heel erg belangrijk. En net als bij hardlopen of fietsen, ergens onderweg staat de man met de hamer op je te wachten. Juist dan, als je de moed dreigt te verliezen, moet je kunnen en durven doorgaan.

Wat heeft het opgeleverd?

De lengte van ons promotietraject varieerde: Ietje Pauw deed er vier jaar over, Jeannette Geldens zes en Gerda Geerdink zeven. In die jaren hebben wij veel bijgeleerd. Wij hebben nieuwe inzichten opgedaan en verbeteringen voorgesteld en zijn expert geworden op ons eigen terrein. Wij hebben kennis genomen van verschillende onderzoeksmethoden en weloverwogen een methode gekozen die paste bij ons type onderzoek. Ook als doctorandus moet je over voldoende kennis en vaardigheden beschikken. Diverse softwareprogramma's leer je met vallen en opstaan kennen en toepassen. Literatuur moet je snel kunnen beoordelen op haar kwaliteit, je moet de weg weten te vinden in het woud van tijdschriften, de relevante vakliteratuur beheersen en zelf vlot een artikel kunnen schrijven. Door de dagelijkse routine in de schoolpraktijk verdwijnt echter deze ervaring en het was voor ons een verademing om die weer op te frissen

Promotie Gerda Geerdink
Radboud Universiteit Nijmegen,
5-11-2007

en vooral te verdiepen. Juist door het doen van promotieonderzoek leer je opnieuw en onbevangen naar problemen te kijken en naar wetenschappelijk verantwoorde oplossingen te zoeken; je wordt opnieuw uitgedaagd om de grenzen van je kunnen te onderzoeken. Wij zijn ingevoerd in de wetenschappelijke mores en het wetenschappelijke jargon. Wij participeren in diverse onderzoeksgroepen en leveren hier een substantiële bijdrage aan. Op ons eigen instituut kunnen wij advies uitbrengen over een curriculum onderzoeksvaardigheden en kunnen wij onderzoeksprojecten beoordelen. We zijn in staat collega's te ondersteunen bij hun praktijkonderzoek en kunnen studenten een onderzoeksmatige houding bijbrengen. En zelfs ons onderwijs is veranderd. We kijken, méér dan voorheen, onderzoekend naar onze eigen onderwijspraktijk en onderwerpen wat we doen aan wetenschappelijke (maar daarom nog niet minder praktische) criteria. We hebben geleerd, zou je kunnen zeggen, onderzoekend te onderwijzen.

Door het onderzoek kom je in aanraking met literatuur die normaal gesproken buiten de opleiding blijft. Daardoor ontstaat er meer verbinding tussen wetenschappelijk onderzoek en de onderwijspraktijk van alledag. In de huidige maatschappij wordt, anders dan enkele decennia geleden, weer veel waarde gehecht aan een doctorstitel. Dat betekent dat je alleen met die titel toegang krijgt tot het redigeren van artikelen voor bepaalde Engelstalige tijdschriften en opgenomen wordt in bepaalde gezelschappen. Wellicht

niet altijd terecht, maar die doctorstitel ontsluit nieuwe mogelijkheden.

Hoe gaan we verder?

Natuurlijk willen we onze horizon blijven verbreden. We hebben alle drie onze eigen onderwijspraktijk onderzocht en zelf ervaren dat praktijkonderzoek ergens toe dient. Het verslag van ons onderzoek verdwijnt niet in een bureau, maar de uitkomsten van het onderzoek krijgen betekenis in de praktijk. Zo wordt op de Katholieke Pabo Zwolle een curriculum reflecteren ingevoerd op basis van de bevindingen van Ietje Pauw. Inmiddels is ze benoemd tot lector reflectie en retorica met als opdracht onderzoek te doen naar mogelijkheden en methoden ter verheldering en versterking van de professionele identiteit van de aanstaande basisschoolleerkracht door de verbetering van diens (retorische) taalvaardigheid en diens vermogen tot (zelf)reflectie. Op De Kempel in Helmond werkt Jeannette Geldens als associate lector. Ze begeleidt onder meer collega's en (master)studenten met het opzetten en uitvoeren van onderzoek en is bezig met het ontwikkelen van een onderzoekslijn. De kenmerkende eigenschappen die ze van werkplekleeromgevingen heeft gevonden, worden landelijk gezien als kwaliteitskenmerken voor samen opleiden onder meer door het Bestuurscharter van de HBO-raad en in het Zelfevaluatiekader van WSNS+. Gerda Geerdink schoolt collega's van de pabo in het begeleiden van afstudeeronderzoek van studenten. Om dat te kunnen doen moeten docenten

ook beschikken over onderzoeksvaardigheden. Daarnaast is ze binnen de hogeschool als projectmedewerker aangesteld bij het Programma Kennispoort, met als taak te zorgen dat er meer synergie komt tussen onderwijs en onderzoek op de hogeschool.

De belangstelling in de media leidt tot verzoeken om een presentatie of artikel. Dat maakt ook dat er niet méér vrije tijd is na zo'n promotie. Sommigen denken dat een promotie een eindproduct is. Dat is ook wel zo als je de bul in handen krijgt, maar daarna ligt dat voor ons toch anders, zoals Ietje Pauw opmerkte in haar replek tijdens de verdediging van haar proefschrift: "Dit is geen eindpunt, maar een beginpunt". Er liggen veel projecten op ons te wachten die we zullen entameren en we denken dat we deze in de loop der jaren steeds beter kunnen vormgeven. Ondanks alles wat we gedaan hebben, geldt ook een beetje voor ons: het leven begint (opnieuw) na een promotie.

Wij hebben onze ervaringen beschreven en hopen u met de kracht van ons drieën aangespoord te hebben om ook eens na te denken over een promotietraject. Een promotie krijg je niet cadeau. Promoveren kost veel tijd en moeite. Maar het is die tijd en moeite dubbel en dwars waard.

Literatuur

- Berger, J., & Jonge, J. de. (2005). *Rendement verkend. Succes- en faalfactoren van promotietrajecten aan Nederlandse universiteiten*. (rapport in opdracht van het ministerie). Zoetermeer. Vindplaats www.OCW.nl/documenten. Geraadpleegd 7-01-08.